

GÜZEL SANATLAR LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN KİMLİK GELİŞİM SÜREÇLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

An Examination of The Identity Development Processes of Fine Arts High School Students

Okan ULUOCAK¹
Hakan SARIÇAM²

Öz

Bu araştırma, Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin kimlik gelişim süreçlerini Marcia'nın Kimlik Statüleri Kuramı bağlamında derinlemesine incelemeyi amaçlayan nitel bir çalışmadır. Fenomenoloji deseninde planlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen ve yaşları 14 ile 17 arasında değişen toplam 15 öğrenci (9 kız, 6 erkek) oluşturmaktadır. Veriler, uzman görüşüyle yapılandırılmış yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmış ve içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırma bulguları, sanat eğitiminin öğrencilerin öz-farkındalıklarını artırarak onlara güçlü bir öz-güven ve disiplin kazandırdığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmının "sanatçı" unvanını yüksek bir emek ve birikim süreci olarak tanımladığı ve mesleki kimlik alanında "başarılı kimlik" veya sağlıklı bir "moratoryum" aşamasında olduğu saptanmıştır. Ailelerin baskıdan uzak, destekleyici tutumları öğrencilerin dışsal bir otoriteye bağımlı "ipotekli kimlik" geliştirmesini engelleyen en kritik faktör olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, sanat öğrencilerinin kariyer planlamalarında toplumdaki genel algının aksine rasyonel ve mantık odaklı bir karar verme süreci izledikleri görülmüştür. Sonuç olarak, sanat eğitiminin ergenlerin kimlik inşasında iyileştirici ve dengeleyici bir rol oynadığı, onları "dağınık" kimlik yapısından uzaklaştırarak tutarlı bir gelecek vizyonuna yönlendirdiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kimlik Statüleri, Ergenlik, Güzel Sanatlar Lisesi, Sanat Eğitimi, Marcia.

Abstract

This study is a qualitative research aimed at examining in depth the identity development processes of Fine Arts High School students within the framework of Marcia's Identity Statuses Theory. It is planned within a phenomenological framework. The study group consists of a total of 15 students (9 females and 6 males) aged between 14 and 17, selected through purposive sampling. Data were collected using a semi-structured interview form developed based on expert opinions and analyzed through the content analysis method. The findings of the study reveal that art education enhances students' self-awareness while fostering strong self-confidence and discipline. A majority of the participants defined the title of "artist" as the result of an intensive process of effort and accumulation and were found to be in the "identity achievement" or a healthy "moratorium" status in terms of vocational identity. Supportive and non-pressuring parental attitudes emerged as the most critical factor preventing the development of a "foreclosed identity" dependent on external authority. In addition, contrary to common societal perceptions, art students were observed to follow a rational and logic-oriented decision-making process in their career planning. Overall, the results indicate that art education plays a restorative and stabilizing role in adolescents' identity construction, guiding them away from a "diffused identity" structure toward a coherent and consistent future vision.

Keywords: Identity Statuses, Adolescence, Fine Arts High School, Art Education, Marcia.

Giriş

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı, okanuluocak5858@gmail.com, ORCID: 0009-0006-6501-7155.

²Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı, hakansaricam@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8723-1199.

Kimlik bireyin kendini değerlendirmeye yönelik düşünce ve duygularıdır diyebiliriz (Aşkın, 2010: 214). Bireyin kendine has olan özelliklerini barındıran, kendisine bakışı olarak da adlandırabilecek bir kavramdır (Stets ve Burke, 2000: 225). Kimlik gelişimi geniş bir yelpaze çerçevesinde değerlendirilebilecek bir durumdur (Maehler ve Hernández-Torrano, 2025: 908). Gelişim kavramı ilk bakışta her ne kadar olumlu düşünceler çağırırsa da aslında içerisinde sorunların ve sıkıntıların da yer alabileceği unutulmamalıdır. Süreç, gelişim süreci, kimlik gelişimi süreci, bu kavramlara eşlik eden yaşantılarla değerlendirildiğinde, bireyin deneyimleri (çevre ve ailede yaşanan huzursuzluklar, ebeveyn tutumları, yakın kaybı vb.) kimliğin oluşumunda oldukça etkili olabilmektedir. Bu doğrultuda bireyin farkında olduğu, İniş çıkışların, duygusal tepkilerin, yoğun yaşandığı, arkadaş çevresi ve aileden fazlasıyla etkilendiği ergenlik dönemi, kimlik gelişimi için büyük önem taşımaktadır. Birey bu dönem içerisinde, öznel değerlendirmeleriyle, ailenin değer yargılarıyla, sosyal çevresinin kuralları ve yargılarıyla kimliğini inşa etme yolunda dikkate değer bir gelişim ve değişim gösterir. Ergenlik dönemi itibariyle aile ve arkadaş çevresinin kimlik inşası sürecindeki katkıları yanı sıra, güzel sanatlarla uğraşmanın, sanatın içerisinde olmanın, sanatla ilgili öğrenmelerin, deneyimlerin kimlik üzerine etkilerinin nitel bir çalışma kapsamında değerlendirilmesi farklı bir bakış açısı sağlamaktadır.

İnsan yaşamı, doğumdan ölüme kadar uzanan kesintisiz bir değişim ve gelişim yolculuğudur (Hockey & James, 2003: 3). İnsan hayatının belki de en karmaşık ve dönüştürücü evresi olan ergenlik, bireyin çocukluktan yetişkinliğe adım atarken kendi varoluşuna dair en derin sorgulamaları gerçekleştirdiği bir “kendini inşa” sürecidir (Mishani-Uval ve Tenbrink, 2025). Bu süreçte ergen, yalnızca toplumsal rollerini ve aidiyetlerini değil, aynı zamanda yaşamın anlamına, özgürlüğüne ve sorumluluğuna dair bir duruş geliştirmeye çalışır. Kimlik inşası sırasında yaşanan belirsizlikler ve çelişkiler, sorgulamalarla beslenerek ergenin kendini yeniden tanımlamasına zemin hazırlar. Bu yönüyle ergenlik, kimliğin sabit bir yapıdan çok, var olma deneyimleriyle şekillenen dinamik bir süreç olduğunu görünür kılar. Bu süreçte ergen, bir yandan fiziksel ve bilişsel değişimlerle başa çıkmaya çalışırken diğer yandan “Ben kimim?” sorusuna yanıt arayarak toplumsal ve bireysel bir bütünlük duygusu geliştirmeye çabalar (Erikson, 1968: 87). Literatürde kimlik gelişimi üzerine yapılan çalışmalar, bu dönemin sadece biyolojik bir olgunlaşma değil, aynı zamanda bireyin içinde bulunduğu sosyo-kültürel çevreyle girdiği etkileşimler sonucunda şekillenen psikososyal bir kriz evresi olduğunu vurgulamaktadır (Atak, 2011: 200; Carta ve Cataudella, 2022: 02; Waltereit vd., 2020: 1617).

Kimlik inşası sürecini ölçülebilir ve gözlemlenebilir statüler üzerinden tanımlayan James Marcia, Erikson’un kuramsal altyapısını “keşif” ve “bağlanma” boyutlarıyla genişletmiştir. Marcia’ya göre bireyler; seçenekleri araştırıp araştırmama ve bu seçeneklere içsel bir yatırım yapıp yapmama durumlarına göre başarılı, ipotekli, moratoryum veya dağılık kimlik statülerinden birinde yer alırlar (Güler ve Arı, 2019: 201). Özellikle lise yıllarına denk gelen orta ergenlik dönemi, bu statüler arasındaki geçişlerin en yoğun yaşandığı, bireyin ideolojik ve mesleki tercihlerine yönelik ilk ciddi “keşiflerini” yaptığı kritik bir zaman dilimidir (Erikson, ve Erikson, 1997; Larson ve Wilson, 2004).

Bireyin kimlik gelişimini etkileyen en temel unsurlardan biri de aldığı eğitim ve içinde bulunduğu belirli bir disipline sahip çevredir. Bu noktada sanat eğitimi, bireyin sadece estetik algısını geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda onun dünyayı algılama biçimini ve benlik imgesini de derinden etkiler (Özçelik Herdem, 2018: 1130). Sanat eğitimi alan gençlerin, bu eğitimi almayan akranlarına oranla kendilerini ifade etme becerilerinin, öz-yeterlik algılarının ve sorunlarla başa çıkma stratejilerinin daha yüksek olduğu görülmektedir (de Los Pinos vd., 2025; Kadyirov vd., 2024; Liman ve Mentis Köksoy, 2019: 46). Sanatsal uğraşlar, ergenin iç dünyasını dışa vurmasına olanak tanıyarak sağlıklı bir benlik tasarımı oluşturmasına ve duygusal boşalım (katarsis) yoluyla psikolojik uyum sağlamasına yardımcı olur (Toy, 2006).

Güzel sanatlar liseleri, bu gelişimsel yolculuğun sanatsal bir profesyonellekle harmanlandığı özel kurumlardır. Bu okullarda öğrenim gören öğrenciler için kimlik inşası, sadece bireysel bir gelişim değil, aynı zamanda bir “sanatçı kimliği” inşa etme mücadelesidir. Sanat lisesi öğrencisi için sanat, sadece bir ders değil, hayatı anlamlandırma biçimi ve gelecekteki mesleki kimliğinin temel

taşıdır (İncirkuş, 2020: 540). Ancak sanatçı kimliğinin inşası, beraberinde getirdiği belirsizlikler ve toplumsal beklentiler nedeniyle sancılı bir sürece dönüşebilmektedir. Genç sanatçı adayları, yeteneklerini disipline etmeye çalışırken bir yandan da alanın sunduğu ekonomik ve sosyal risklerle baş etmek zorunda kalmakta, bu durum kimlik statüleri üzerinde belirleyici rol oynamaktadır (Fürst ve Nylander, 2020; Sankır, 2019: 67).

Güzel sanatlar lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri incelendiğinde, bu öğrencilerin yüksek düzeyde dışa dönüklük ve yeni deneyimlere açıklık gösterdikleri, seçtikleri sanat dalına göre duygu durumlarının ve tercihlerinin şekillendiği görülmektedir (Nizamoğlu, 2019). Buna karşın, sanatsal yetenekleri üzerine yoğunlaşan bu gençlerin benlik imgeleri ve denetim odakları, aldıkları eğitimin niteliğine ve çevresel destek mekanizmalarına göre değişkenlik gösterebilmektedir (Yağışan vd., 2007: 602). Literatürdeki çalışmaların büyük çoğunluğu sanat eğitiminin genel etkilerine odaklanmış olsa da bu gençlerin Marcia'nın kimlik statüleri bağlamında tam olarak nerede durduklarını ve bu süreçte hangi içsel çatışmaları yaşadıklarını derinlemesine inceleyen nitel çalışmalar oldukça sınırlıdır.

Bu araştırma, güzel sanatlar lisesi öğrencilerinin kimlik gelişim süreçlerini Marcia'nın Kimlik Statüleri Kuramı çerçevesinde ele alarak, sanat eğitimi disiplininin kimlik biçimlenmesi üzerindeki etkisini nitel verilerle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Öğrencilerin kendi seslerini duyurabildikleri bu araştırmanın, sanat eğitimi alan gençlerin kimlik inşasındaki özgünlükleri ortaya koyarak literatüre katkı sağlaması ve sanat eğitimi politikalarına ışık tutması beklenmektedir. Sanatın iyileştirici ve dönüştürücü gücüyle şekillenen genç zihinlerin, "ben" olma yolundaki özgün deneyimlerini anlamak hem sanat eğitimi politikalarına hem de gençlik psikolojisi literatürüne anlamlı bir katkı sunacaktır.

Araştırmanın Önemi

Kimlik inşası, bir gencin hayatında sadece bir gelişim evresi değil; geçmişin mirasıyla geleceğin belirsizliği arasında kurulan önemli bir köprüdür (Becht vd., 2017). Bu çalışmayı önemli kılan temel nokta, güzel sanatlar lisesi gibi özel bir eğitim kurumunda yer alan gençlerin, bu köprüyü kurarken "sanatçı" olma ideali ile nasıl bir yol izlediklerini anlama çabasıdır. Genel lise müfredatından farklı olarak, gününün büyük bir kısmını bir enstrüman başında veya bir tuvalin karşısında geçiren bu öğrencilerin kimlik statülerini belirlemek, sadece bir durum tespiti değil, aynı zamanda sanat eğitiminin bireye bu uğurda kattıklarını görmek açısından kritiktir.

Ergenlerin kimlik statülerini akademik başarı veya sosyal uyum ekseninde ele alan çalışmalar (Baumert vd., 2024; Cross ve Allen, 1970; Liu vd., 2025; Roberts, Booth ve Creamer, 2023) oldukça göze çarpsa da sanat eğitimi alan gençlerin bu süreçte yaşadığı özgün çatışmaları ele alan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Oysa sanat eğitimi alan ergenlerin öz-yeterlik algılarının yüksek olması (de Los Pinos vd., 2025) ve benlik imgelerinin diğer bölümlere göre farklılık göstermesi (Crogman, 2018), bu grubun Marcia'nın kimlik statüleri bağlamında da kendine has bir örüntü sergileyebileceğine işaret etmektedir. Bu araştırma, sanatçı kimliğinin inşası sürecinde "keşif" ve "bağlanma" süreçlerinin nasıl işlediğini ortaya koyarak, bu gruptaki kimlik karmaşasına dair nitel bir derinlik sunmaktadır.

Öte yandan, güzel sanatlar lisesi öğrencilerinin karşı karşıya kaldığı en büyük zorluklardan biri olan "sanatsal kariyer planlaması ve belirsizlikler", bu gençlerin kimlik statülerini doğrudan etkilemektedir (Sankır, 2019). Bu çalışma, öğrencilerin sanat olan sevgisi ve alakası ile toplumsal-ekonomik gerçeklikler arasında nasıl bir denge kurduklarını ve bu dengenin onları başarılı bir kimliğe mi yoksa moratoryum (arayış) sürecine mi ittiğini anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu yönüyle araştırma, hem rehberlik servislerinin sanat öğrencilerine yönelik yaklaşımlarını güncellemelerine hem de sanat okullarındaki eğitim politikalarının öğrencilerin kimlik gelişimini destekleyecek şekilde yenilenmesine kuramsal bir zemin hazırlamaktadır.

Bu araştırma, Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin kimlik inşasını sadece gelişimsel bir zorunluluk olarak değil, aynı zamanda sanatsal disiplinle yoğrulmuş özgün bir süreç olarak ele almaktadır. Literatürde kimlik gelişimi genellikle genel lise örneklemi üzerinden tartışılrsa da bu çalışma

sanatın bireyin öz-inşasındaki dönüştürücü gücüne odaklanarak şu temel sorulara yanıt aramaktadır:

- Sanat eğitimi ve kimlik statüleri arasındaki ilişki: Sanatın yoğun disipline edici ve ifade edici doğası, ergenlerin Marcia'nın kimlik statüleri (Başarılı, Moratoryum, İpotekli, Dağınık) arasındaki konumlarını nasıl şekillendirmektedir?
- Sanatçı kimliği ve mesleki adanmışlık: Öğrencilerin "sanatçı" olmayı yüksek bir "emek ve birikim" süreci olarak tanımlamaları, onların mesleki kimlik alanındaki bağlanma düzeylerini nasıl etkilemektedir?
- Sosyal bağlamın (aile ve okul) rolü: Ailenin destekleyici tutumu ve okul ortamının sağladığı "benzer ilgi alanlarına sahip akran grubu", ergenin kimlik keşfi sürecinde yaşadığı krizleri nasıl minimize etmektedir?
- Bireysel kimlik tanımlama ve sanatsal pratikler: Otoportre ve performans gibi sanatsal pratikler, ergenin "Ben kimim?" sorusuna verdiği anlatsal ve görsel yanıtları ne ölçüde derinleştirmektedir?
- Karar verme ve rasyonellik: Sanat öğrencileri, kariyer planlaması ve gelecek tasarımlarında toplumdaki "duygusal karar verici" algısının aksine, mantık ve rasyonel süzgeçleri kimlik inşasında nasıl konumlandırmaktadır?

Bu soruların yanıtlanması, sanat eğitimi alan gençlerin sadece teknik becerilerini değil, benlik algılarını ve psikososyal uyum süreçlerini anlamak adına değerlidir. Bu yönüyle çalışma, genç sanatçı adaylarının karşı karşıya kaldığı kariyer belirsizlikleri ile bireysel idealleri arasındaki dengeyi Marcia'nın kuramı üzerinden ele alarak literatüre özgün ve "insan odaklı" bir anlayış kazandırmayı hedeflemektedir.

Son olarak, bireysel kimlik tanımlama becerilerinin sanat pratikleri (örneğin portre çalışmaları) üzerinden nasıl şekillendiği (İncirkuş, 2020: 539), sanatın sadece bir beceri değil, bir "kendini bilme" yöntemi olduğunu göstermektedir. Çalışmam, güzel sanatlar lisesi öğrencilerini sadece birer "teknisyen" olarak değil, kendi kimliklerini inşa eden "özneler" olarak ele alması bakımından özgün bir öneme sahiptir. Elde edilecek nitel bulguların, Türkiye'deki sanat eğitimi literatürüne farklı bir perspektif sunacağı ve genç sanatçı adaylarının psikososyal ihtiyaçlarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın deseni, katılımcılar, veri toplama aracı ve verilerin analizi süreçlerine dair ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Deseni

Bu çalışma, Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin kimlik gelişim süreçlerini derinlemesine anlamlandırmak amacıyla nitel araştırma yaklaşımlarından olgubilim (fenomenoloji) deseniyle kurgulanmıştır. Olgubilim deseni, bireylerin bir olguya ilişkin deneyimlerini ve bu deneyimlere yükledikleri anlamları ortaya çıkarmaya odaklanır. Fenomenoloji, bireylerin yaşantılarını nasıl deneyimlediklerini ve bu deneyimlere nasıl anlam yüklediklerini incelemeyi amaçlayan nitel bir araştırma yaklaşımıdır. Bu yaklaşımın temelinde, bireyin dünyayı öznel yaşantıları aracılığıyla algıladığı ve gerçekliğin bu yaşantılar üzerinden inşa edildiği varsayımı yer almaktadır. Fenomenoloji, bireylerin bir olguya ilişkin ortak deneyimlerinin özünü ortaya çıkarmayı hedefler ve bu yönüyle ölçülebilir sonuçlardan ziyade anlamın kendisine odaklanır (Creswell, 2013) Bu çalışmada "kimlik inşası" temel olgu olarak ele alınmış; öğrencilerin sanatsal eğitim süreçlerinde kimliklerini nasıl yapılandırdıkları ve Marcia'nın (1993) Kimlik Statüleri Kuramı bağlamındaki deneyimleri incelenmiştir.

Katılımcılar

Araştırmada katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemlerinden **ölçüt** örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Örnekleme dahil edilme ölçütleri; Güzel Sanatlar Lisesi'nde öğrenim görmek, sanatsal alanlarda başarı göstermek ve araştırmaya gönüllü katılım sağlamak olarak belirlenmiştir. Katılımcılar,

yaşları 14 ile 17 arasında değişen 9'u kız ve 6'sı erkek olmak üzere toplam 15 öğrenciden oluşmaktadır.

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş
K1	K	17	K9	K	15
K2	K	17	E1	E	17
K3	K	17	E2	E	17
K4	K	17	E3	E	17
K5	K	16	E4	E	16
K6	K	16	E5	E	16
K7	K	16	E6	E	14
K8	K	15			

Tablo 1. Katılımcılar ile ilgili betimleyici bilgiler

Veri Toplama Aracı

Araştırma verileri, araştırmacı tarafından hazırlanan ve uzman görüşü alınarak yapılandırılan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Görüşme formu; öğrencilerin kişisel özellikleri, sanat ve okulun kimliklerindeki konumu, gelecek beklentileri ve sosyal çevre etkileri gibi alanlarda toplam 13 sorudan oluşmaktadır. Görüşmeler, öğrencilerin kendilerini rahat ifade edebilecekleri okul ortamında gerçekleştirilmiş ve her görüşme ortalama 15-20 dakika sürmüştür. Belirtilen süre “veri derinliği” gibi bir sınırlılık oluştursa da günümüz öğrencilerinin çok fazla konuşmak istememesi özellikle ses kaydı alınması gibi bir durum söz konusu iken belirtilen bu süreyi kabul edilebilir yapmaktadır.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Analiz süreci şu adımlarla gerçekleştirilmiştir: Sesli kayıtlar transkript edilerek metin haline getirilmiştir. Veriler, Marcia'nın (1993) Kimlik Statüleri Kuramındaki “keşif” ve “bağlanma” boyutları temel alınarak kodlanmıştır. Kodlar arasındaki ilişkiler saptanarak ortak temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Bulguların güvenilirliğini artırmak amacıyla, analiz sürecinde elde edilen temalar katılımcıların doğrudan alıntlarıyla desteklenmiştir. Araştırmanın inandırıcılığını ve aktarılabilirliğini sağlamak amacıyla veriler zengin ve yoğun betimlemelerle sunulmuştur. Ayrıca görüşmeler sırasında katılımcılara ait gerçek isimler gizli tutulmuş (E1 ve K4 gibi kodlar kullanılmış) ve etik ilkelere sadık kalınmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinden elde edilen nitel verilerin analizine dair bulgular sunulmuştur. Toplam 15 katılımcı ile yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiş ve beş ana tema altında toplanmıştır. Bulgular sunulurken Marcia'nın (1993) Kimlik Statüleri Kuramı temel alınmış; öğrencilerin *keşif* ve *bağlanma* süreçlerine dair veriler bu teorik çerçeveye ilişkilendirilmiştir.

Elde edilen bu bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin sanat eğitimi disiplini sayesinde güçlü bir öz-farkındalık kazandıkları, aile ve okul desteğiyle “keşif” süreçlerini sağlıklı yürüttükleri görülmüştür. Bulgularda saptanan mesleki kararlılık ve sanatsal kimlik bilinci, takip eden ‘Tartışma’ bölümünde ilgili literatürle karşılaştırılarak daha derinlemesine analiz edilmiştir.

Temalar	Alt Temalar	Kodlar	Frekans	Katılımcılar
---------	-------------	--------	---------	--------------

Kişisel Özellikler ve Öz-Tanımlama	Karakteristik Özellikler	Azımlılık, Dürüstlük, Yardımseverlik, Mükemmeliyetçilik, Empati	15	Tüm Katılımcılar
	Sosyal/Duygusal Durum	Sakinlik, Arkadaş Canlısı, Neseleli, Kararsızlık	11	E3, E4, E5, K6, K7
Sanatın Kimlikteki Yeri	Sanatçı Kimliği Algısı	Emek Gerekliliği, İfade Biçimi, Kalıcılık, Birikim	13	E1, E2, E3, E5, E6, K5, K6
	Eğitimsel Bağlanma	Basamak Olarak Görme, Okulun Merkezde Olması	10	E4, E6, K4, K5, K7, E2
Eğitimin Dönüştürücü Gücü	Sosyal Gelişim	Dışa Dönüklük, Özgüven Artışı, Sosyal Aktivasyon	12	E1, E6, K4, K6, K7
	Bilişsel Değişim	Görmeyi Öğrenme, Disiplin, Stres Yönetimi	9	E2, E4, E5, E6
Kariyer ve Gelecek Tasarımı	Başarılı Kimlik (Netlik)	Akademisyenlik, Konservatörlük, Öğretmenlik	8	E1, E2, E3, E5, K4, K7
	Moratoryum (Araştırma)	Alternatif Meslekler, Bulanıklık, Ekonomik Kaygı	7	E4, E6, K5
Dışsal Destek Sistemleri	Aile Tutumu	Baskı Olmaması, Olumlu Yönlendirme, Yetenek Keşfi	15	Tüm Katılımcılar
	Okul/Akran İklimi	Öğretmen Vizyonu, Akran İlhamı, Ortak Zevkler	8	E3, E5, K4, K6

Tablo 2: Katılımcıların Kimlik Gelişim Süreçlerine İlişkin Tema, Kod ve Frekans Dağılımları

Bireysel Özellikler ve Kişilik Algısı: “Ben Kimim?” Sorusuna Değer Odaklı Yanıtlar

Katılımcıların kendilerini tanımlarken kullandıkları “dürüstlük”, “yardımseverlik” ve “empati” gibi kavramlar, kimlik inşasında ahlaki ve sosyal bir zeminin varlığına işaret etmektedir. Özellikle sanatsal üretim sürecinin getirdiği “mükemmeliyetçilik” ve “azımlılık”, öğrencilerin karakterlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Marcia’nın kuramı açısından bu durum, bireyin kendi üzerine düşünme ve “bağlanma” oluşturma kapasitesinin bir yansımasıdır.

Öğrenci E2, karakterini sanatsal disipliniyle bütünleştirerek şu ifadeleri kullanmıştır:

“Kendimi düzenli biri olarak tanımlayabilirim... Beni ben yapan özelliklerden bir tanesi müzik anlamında disiplinli ve titiz çalışmam.”

Sanat ve Okulun Kimlikteki Konumu: Öğrencilikten Sanatçılığa Uzanan Yol

Araştırmada öğrencilerin “sanatçı” kavramına yükledikleri anlamın, büyük bir saygı ve “emek” vurgusu içerdiği görülmüştür. Katılımcıların çoğu, kendilerini henüz birer “sanatçı” olarak tanımlamaktan kaçınmakta; bu unvanı yoğun bir birikim ve deneyim sonrasında ulaşılabilecek bir “adlanmışlık” noktası olarak görmektedirler. Bu bilinç, öğrencilerin mesleki kimlik alanında “dağınık” bir yapıda olmadıklarını, aksine hedeflerine yönelik bilinçli bir hazırlık (keşif) sürecinde olduklarını kanıtlamaktadır.

Öğrenci K6, sanatçılığı bir olgunlaşma süreci olarak tanımlamaktadır:

“Sanatçiyim diyemem. Çünkü sanatçılık daha çok deneyim, daha çok çaba, daha çok çalışma gerektiriyor. Aslında zamanla yontulmuş bir şey sanatçı olabilmek.”

Eğitim Süreciyle Gelen Dönüşüm: “Bakmakla Görmek Arasındaki Fark”

Güzel Sanatlar Lisesi eğitimi, öğrencilerin sadece teknik becerilerini değil, dünyaya bakış açılarını da dönüştürmektedir. Özellikle “içe kapanıklıktan dışa dönüklüğe geçiş” ve “ayrıntıları fark etme” kodları, sanat eğitiminin bireyin öz-güvenini ve bilişsel farkındalığını artırarak kimlik arayışını kolaylaştırdığını göstermektedir.

“Öğrencilerin okula başladıktan sonra <ayrıntıları fark etme> ve <bakmakla görmek arasındaki farkı anlama> gibi ifadeleri, sanatsal eğitimin bireysel kimlik tanımlama becerilerini geliştirdiğini kanıtlamaktadır.”

Öğrenci E5, bu dönüşümü zihinsel bir eşik atlama olarak betimlemiştir:

“Eskiden olaylara daha yüzeysel bakıyordum. Sanat eğitiminden sonra ayrıntıları fark etmeye başladım. Bakmakla görmek arasındaki farkı anladım.”

Gelecek Tasarımı ve Kariyer Planlaması: Kararlılık ve Arayış Arasındaki Denge

Katılımcıların gelecek planları, Marcia'nın statülerini en net ayıran bulguları sunmuştur. Akademisyenlik ve öğretmenlik hedeflerinde netleşen grup (E1, E2, E3, E5, K4, K7), “Başarılı Kimlik” statüsünün gerektirdiği aktif keşif ve güçlü bağlanmayı sergilemektedir. Öte yandan, ekonomik riskler veya kişisel ilgi alanlarındaki çeşitlilik nedeniyle “Askerlik” veya “Ticaret” gibi alternatifleri düşünen öğrenciler (E4, E6, K5), kimlik inşasında “Moratoryum” aşamasının getirdiği sağlıklı bir kararsızlık içindedirler.

“Katılımcıların gelecek planlarındaki netlik ve kararlılık (örneğin E5 ve K4’ün akademisyenlik hedefi), Marcia'nın kuramındaki ‘başarılı kimlik’ statüsünün temel taşı olan ‘bağlanma’ (commitment) düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.”

Öğrenci K5’in gelecek algısındaki bulanıklık, bu arayış sürecini özetlemektedir:

“Beş yıl sonra kendimi mutlu olduğum yerde görüyorum ama o yer neresi hiç bilmiyorum. Çok bulanık... Çoğu zaman karanlık o da kaygılarımdan dolayı.”

Kimlik İnşasını Destekleyen Faktörler: Destekleyici Bir Çevrenin Gücü

Bulgular, ailenin baskıdan uzak ve “mutluluk odaklı” desteğinin, ergenlerin “İpotekli Kimlik” (başkasına bağımlı bağlanma) geliştirmesini engelleyen en büyük unsur olduğunu göstermektedir. Ayrıca okul ortamındaki akran etkileşimi, rakip değil “ilham kaynağı” olarak görülmekte, bu da bireysel kimliğin sağlıklı bir sosyal iklimde şekillenmesine olanak tanımaktadır.

Ailelerin baskıcı olmayan ve çocuklarının ‘mutluluğunu’ merkez alan tutumları, ergenlerin dışsal bir otoriteye boyun eğerek ‘ipotekli kimlik’ geliştirmeleri yerine, kendi seçimlerini keşfederek moratoryum veya başarılı kimliğe geçişlerini kolaylaştırmaktadır.”

Özetle: Elde edilen bulgular, Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin sanat eğitimi disiplini sayesinde güçlü bir öz-farkındalık kazandıklarını; sanatsal “emek” kavramını kimliklerinin merkezine yerleştirerek “dağınık” kimlikten uzaklaştıklarını göstermektedir. Aile desteğiyle beslenen bu süreç, öğrencilerin büyük bir kısmını “Başarılı Kimlik” veya “Moratoryum” statülerine yönlendirmektedir. Sanatın bireysel kimliği tanımlama becerisine katkısı, takip eden tartışma bölümünde kuramsal verilerle karşılaştırılacaktır.

Tartışma

Bu araştırmanın temel amacı, Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin kimlik gelişim süreçlerini ve bu süreçte sanat eğitiminin, sosyal bağlamın ve gelecek tasavvurlarının rolünü anlamaktır. Elde edilen bulgular, sanat eğitiminin sadece teknik bir beceri kazandırma süreci olmadığını, aynı zamanda bireyin kendini inşa ettiği “anlatı kimliği” için güçlü bir zemin sunduğunu göstermektedir. Sanatın bir kimlik inşa aracı olarak rolü görüşmelerde öğrencilerin kendilerini tanımlarken “azimli”, “duygusal” ve “mükemmeliyetçi” gibi ifadeler kullanmaları, sanatın bireyin iç dünyasını dışa vurma ve anlamlandırma aracı olduğu teziyle örtüşmektedir. Papila (2007) tarafından vurgulandığı üzere, sanat kendi araç ve yöntemleriyle kimliğin en önemli anlatım yollarından biridir. Araştırmada öğrencilerin, sanat aracılığıyla sadece bir “meslek” değil, bir “yaşam biçimi” inşa ettikleri görülmüştür. Bu durum, sanatın bireysel mitolojiler yaratma gücüyle (Gonzalez Barajas ve Hung Ho, 2021; Marconi, 2025) paralellik göstermektedir. Otoportre ve performans çalışmaları, ergenin “ben kimim?” sorusuna estetik bir yanıt arama sürecidir (İncirkuş, 2020: 546; Peterlini, 2023).

Sosyal bağlam: Aile desteği ve okul ortamı elde edilen bulgular, literatürdeki yaygın “sanatçı olmak isteyen gence aile baskısı” klişesinin, en azından bu örneklem grubunda, yerini “destekleyici ve esnek” tutumlara bıraktığını göstermektedir. Varol (2023), kimlik gelişiminde

mikrosistemin (aile ve okul) doğrudan etkisine dikkat çeker. Görüşülen öğrencilerin çoğunun aile baskısı hissetmemesi, onların kimlik keşfi sürecini daha sağlıklı ve az kaygılı tamamlamalarına olanak tanımaktadır. Ayrıca okul ortamı, öğrencilerin benzer ilgi alanlarına sahip akranlarla bir arada bulunması nedeniyle “kimlik arayışını kolaylaştıran” bir güvenli alan olarak tanımlanmıştır. Bu bulgu, akran etkileşiminin kimlik oluşumundaki olumlu rolünü (Sugimura, 2020) destekler niteliktedir.

Karar verme mekanizmaları: Mantık ve duygu dengesi öğrencilerin karar verme süreçlerinde “mantık” vurgusunun baskın olması dikkat çekici bir bulgudur. Sanatla uğraşan bireylerin genellikle sadece duygusal kararlar aldığına dair toplumsal algının aksine, GSL öğrencileri kariyer planlamalarında ve gündelik tercihlerinde rasyonel bir süzgeç kullanmaya çalışmaktadır. Ancak, özellikle sanatla ilgili kritik anlarda sezgi ve duyguların da devreye girdiği görülmüştür. Morsünbül ve Çok (2013) tarafından belirtilen seçeneklerin araştırılması süreci, bu öğrencilerde “saplantılı bir araştırmadan ziyade, hedefe odaklı bir keşif şeklinde kendini göstermektedir. Gelecek beklentileri ve kariyer planlama araştırmaya katılan öğrencilerin beş yıl sonraki kendilerine dair vizyonları (örneğin; Mimar Sinan Üniversitesi’nde okumak veya iyi bir orkestrada viyola çalmak) oldukça net ve yüksek düzeyde bir “bağlanma” içermektedir. Bu durum, Marcia’nın kimlik statüleri kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, öğrencilerin “başarılı kimlik” statüsüne doğru güçlü bir eğilim gösterdiklerini düşündürmektedir. Sanat eğitiminin ergenlik dönemi sorunlarının çözümündeki rolü (Apaydınlı, 2012: 126; Coşkun ve Kayserili, 2018: 120), bu öğrencilerin gelecek kaygısını “üretken bir hırsla” dönüştürme becerilerinde açıkça görülmektedir.

Her bilimsel çalışma gibi, bu araştırma da elde edilen bulguların yorumlanmasını etkileyebilecek bazı sınırlılıklara sahiptir. İlk olarak, araştırmanın örnekleme amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenen 15 Güzel Sanatlar Lisesi öğrencisinden oluşmaktadır. Bu sayı nitel bir araştırma için veri doygunluğuna ulaşmak adına yeterli görülse de bulguların tüm Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerine genellenmesi noktasında ihtiyatlı olunmalıdır. Katılımcıların cinsiyet dağılımı (9 kız, 6 erkek) ve yaş aralığı (14-17 yaş) mevcut okul mevcuduyla uyumlu olsa da daha geniş ve farklı sosyoekonomik düzeylerden gelen gruplarla yapılacak çalışmalar, kimlik statülerinin sınıfsal değişkenlerle olan bağına daha net ortaya koyabilir. Nitel bir desen benimsendiği için nicel araştırmalarda kullanılan güç analizi gibi istatistiksel yeterlilik testleri bu çalışma kapsamında uygulanmamıştır; bu durum sonuçların istatistiksel bir temsiliyetten ziyade derinlemesine bir anlamlandırma sunduğu gerçeğini beraberinde getirmektedir.

Veri toplama araçları açısından, araştırmacı tarafından geliştirilen ve uzman görüşüyle yapılandırılan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Formda yer alan sorular, Marcia’nın kimlik statülerini (keşif ve bağlanma) ölçmeye yönelik teorik alt yapı ile uyumlu olsa da veriler öğrencilerin öz-bildirimlerine dayanmaktadır. Bu durum, araştırmada veriyi toplayan araştırmacının aynı okulda psikolojik danışman olmasıyla birleştiğinde katılımcıların sosyal beğeni algısı nedeniyle kendilerini olduklarından daha “kararlı” veya “mantıklı” **gösterme** eğiliminde olabilecekleri sınırlılığını doğurmaktadır. Ayrıca, veri toplama süreci 2025-2026 eğitim-öğretim yılının belirli bir zaman diliminde gerçekleştirilmiştir. Ergenlik döneminde kimlik inşasının dinamik ve sürekli değişen bir süreç olduğu ve bazı çalışmaların boylamsal yaklaşımların önemine vurgu yaptığı göz önüne alındığında, bu çalışmanın sağladığı veriler “anlılık bir kesit” niteliğindedir. Son olarak, veri toplama araçlarının geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin şeffaf açıklamalar yapılmış ve inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve doğrulanabilirlik kriterleri titizlikle takip edilse de araştırmacının aynı okulda görev yapıyor olması kaynaklı sanat eğitimi alanındaki kişisel tecrübelerinin analiz sürecine yansımış olabileceği gerçeği bir “araştırmacı yanlılığı” riskini oluşturduğu düşünülse de diğer araştırmacıyla bu risk minimize edilmeye çalışılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma, Güzel Sanatlar Lisesi (GSL) öğrencilerinin kimlik inşa süreçlerinin tesadüfi bir gelişimden ziyade; bilinçli tercihler, rasyonel değerlendirmeler ve destekleyici bir sosyal çevre üzerine kurulu olduğunu ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular ışığında şu temel sonuçlara ulaşılmıştır:

Bilinçli kimlik inşası ve rasyonellik: Katılımcıların (E2, E3, E6 vb.) karar verme süreçlerinde “mantık” vurgusunun duyguların önüne geçmesi, sanat eğitimi alan gençlerin sadece sezgisel hareket ettikleri yönündeki geleneksel algıyı sarsmaktadır. Öğrenciler, sanatsal üretim süreçlerinde duygusal derinliğe sahip olsalar da kariyer ve kimlik inşası gibi konularda rasyonel ve stratejik bir yaklaşım sergilemektedirler. Bu durum, sanat eğitiminin bireyin muhakeme yeteneğini ve öz-düzenleme becerilerini geliştirdiğini göstermektedir.

Sanatın anlatsal gücü: Sanat, öğrenciler için sadece bir okul dersi değil, Papila'nın (2007) belirttiği gibi bir “anlatım aracı” haline gelmiştir. Öğrencilerin otoportre veya performans aracılığıyla vermek istedikleri mesajlar (ör. E1'in “umut”, E5'in “doğa sevgisi” vurgusu), sanatın ergenin iç dünyasını organize eden ve bir “anlatı kimliği” (Ergün, 2020: 467) oluşturan temel bileşen olduğunu kanıtlamaktadır.

Güvenli alan olarak okul ve aile: Kimlik gelişiminde sosyal bağlamın rolü incelendiğinde (Özmenteş, 2014; Varol, 2023: 978), Güzel sanatlar liseleri ortamının “benzerlerin bir araya geldiği” bir güvenli liman işlevi gördüğü anlaşılmaktadır. Ailelerin baskılayıcı değil, destekleyici tutumu; öğrencilerin seçenekleri saplantılı bir arayışa dönüştürmeden (Balkaya, 2005: 17; Morsünbül ve Çok, 2013), sağlıklı bir keşif süreci yaşamalarına ve geleceğe yönelik yüksek düzeyde bağlanma geliştirmelerine olanak tanımaktadır.

Mesleki aidiyet ve gelecek tasavvuru: Öğrencilerin beş yıl sonraki kendilerine dair vizyonlarının (üniversite hedefleri, akademisyenlik veya orkestra üyeliği gibi) netliği, ergenlik dönemindeki “rol karmaşası” riskinin sanat eğitimi sayesinde minimize edildiğini göstermektedir. Sanatçı kimliği, bireyin akademik güdülenmesini (Pala vd., 2021: 250; Saç Kavrayan, 2019: 66) ve öz-yeterlik inancını besleyen (Harpaz, & Vaizman, 2023: 1345) bir lokomotif görevi görmektedir.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu öneriler sunulabilir:

- Güzel sanatlar liselerinde teknik eğitimin yanı sıra, öğrencilerin bu süreçte geliştirdikleri “sanatçı kimliği” üzerine psikolojik danışma ve rehberlik çalışmaları yoğunlaştırılmalıdır. Özellikle öğrencilerin mantık ve duygu dengesini kurma çabaları, sanatsal kariyer danışmanlığı ile desteklenmelidir.
- Mevcut araştırmada görülen olumlu aile desteği modelinin yaygınlaştırılması adına; sanat eğitimi alan gençlerin ailelerine yönelik, sanatın bir “yaşam biçimi” ve “kimlik unsuru” olduğu bilincini güçlendiren seminerler düzenlenmelidir.
- Güzel sanatlar lisesi mezunlarının üniversiteye geçiş süreçlerinde yaşadıkları kimlik dönüşümlerini inceleyen boylamsal çalışmalar yapılmalıdır. Bu okullardaki müfredatın, öğrencinin sadece teknik becerisini değil, “benlik imgesini” ve “denetim odağını” (Yağışan vd., 2007: 600) güçlendirecek şekilde sanat felsefesi ve psikolojisi ile zenginleştirilmesi önerilmektedir.
- Bu çalışma nitel bir yaklaşımla sınırlı sayıda öğrenci üzerinden yürütülmüştür. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, sanat eğitimi alan ve almayan öğrencilerin kimlik statüleri ile öznel iyi oluş düzeyleri (Güler ve Arı, 2019: 203) karşılaştırmalı ve nicel yöntemlerle daha geniş örneklemelerde incelenebilir.

Kaynakça

- Apaydınlı, K. (2012). Ergenlik dönemi sorunlarının çözümünde müzik eğitiminin rolü ve önemi. *Fine Arts*, 7(2), 123-130. <https://doi.org/10.12739/10.12739>
- Aşkın, M. (2010). Kimlik ve giydirilmiş kimlikler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 213-220.
- Atak, H. (2011). Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme [Identity development and identity formation: A theoretical assessment]. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 163–213.
- Balkaya, A. (2005). *Lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin bazı kişisel-sosyal ve ailesel nitelikler ile suç davranışı düzeyi bakımından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Baumert, J., Becker, M., Jansen, M., & Köller, O. (2024). Cultural identity and the academic, social, and psychological adjustment of adolescents with immigration background. *Journal of Youth and Adolescence*, 53, 294–315. <https://doi.org/10.1007/s10964-023-01853-z>
- Becht, A. I., Nelemans, S. A., Branje, S. J. T., Vollebergh, W. A. M., Koot, H. M., & Meeus, W. H. J. (2017). Identity uncertainty and commitment making across adolescence: Five-year within-person associations using daily identity reports. *Developmental Psychology*, 53(11), 2103–2112. <https://doi.org/10.1037/dev0000374>
- Carta, S., & Cataudella, S. (2022). Adolescence between biology and culture: A perspective on the crisis of symbolization. *Frontiers in Psychology*, 13, Article 932863. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.932863>
- Coşkun, M., & Kayserili, M. E. (2018). Görsel sanatlar öğretmenlerinin sanat benlik kavram düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Studies in Educational Research and Development*, 2(2), 115-143.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2016). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage Publications.
- Crogman, M. T. (2018). Youth perception of self and ideal self through drawings: association between perception and weight status. *Heliyon*, 4, e01069. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2018.e01069>
- Cross, H. J., & Allen, J. G. (1970). Ego identity status, adjustment, and academic achievement. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 34(2), 288. <https://doi.org/10.1037/h0029044>
- de Los Pinos, C. C., Medina, J. F. D., Arenas, D. R., & García, H. C. (2025). Artistic and cultural education to improve creativity and motivation in students experiencing academic failure in secondary school. *Thinking Skills and Creativity*, 60, 102026. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2025.102026>
- Ergün, N. (2020). Kimlik gelişimi: Anlatı kimliği ve kuşaklararası anlatı kimliği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(4), 455-475. <https://doi.org/10.18863/pgy.676439>
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. Norton & Co.
- Erikson, E. H., & Erikson, J. M. (1997). *The Life Cycle Completed*. Norton.
- Fürst, H., & Nylander, E. (2020). The worth of art education: Students' justifications of a contestable educational choice. *Acta Sociologica*, 63(4), 422-435. <https://doi.org/10.1177/0001699320934170>

- Gonzalez Barajas, A. K., & Hung Ho, R. T. (2021). Unmapped realms: representation of inner mythologies in the creative work of artists with autism. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, 30, e75. <https://doi.org/10.1017/S2045796021000615>
- Güler, Y., & Arı, E. (2019). Ergenlerde öznel iyi oluş, kimlik statüleri ve aile bütünlük duygusu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 7(18), 185-212.
- Harpaz, G., & Vaizman, T. (2023). Music self-efficacy, self-esteem, and help-seeking orientation among amateur musicians who use online music tutorials. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 17(5), 598–607. <https://doi.org/10.1037/aca0000405>
- Hockey, J., & James, A. (2003). Problematising ageing and identity. In J. Hockey & A. James (Eds.), *Social identities across the life course* (pp. 3–21). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-1-4039-1399-9_1
- İncirkuş, B. (2020). Portre çalışmalarının öğrencilerin bireysel kimlik tanımlama becerilerine katkısı. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 52(52), 529-554. <https://doi.org/10.15285/maruaeabd.562321>
- Kadyirov, T., Oo, T. Z., Kadyirova, L., & Józsa, K. (2024). Effects of motivation on creativity in the art and design education. *Cogent Education*, 11(1). <https://doi.org/10.1080/2331186X.2024.2350322>
- Larson, R., & Wilson, S. (2004). Adolescence across place and time: Globalization and the changing pathways to adulthood. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology* (2nd ed., pp. 299–361). John Wiley & Sons, Inc.. <https://doi.org/10.1002/9780471726746.ch10>
- Liman, B., & Mentis Köksoy, A. (2019). Sanat eğitimi alan ve almayan ergenlerin öz-yeterliklerinin incelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 79, 43-52.
- Liu, F., Li, H., Sun, H., Wang, P., & Qin, M. (2025). Adolescents' academic achievement and meaning in life: The role of self-concept clarity. *Frontiers in Psychology*, 16, Article 1596061. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1596061>
- Maehler, D. B., & Hernández-Torrano, D. (2025). Identity development research: a systematic review of reviews. *Self and Identity*, 24(8), 907–942. <https://doi.org/10.1080/15298868.2025.2549770>
- Marcia, J. E. (1993). The relational roots of identity. In J. Kroger (Ed.), *Discussions on ego identity* (pp. 101–120). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Marconi, V. (2025). Titian's mythological paintings: A pictorial personal code. *BioSystems*, 55, 105543. <https://doi.org/10.1016/j.biosystems.2025.105543>
- Mishani-Uval, Y., & Tenbrink, T. (2025). "Life is a rollercoaster": A cognitive discourse analysis of school-agers' understanding of meaning in life. *Discourse Studies*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/14614456251362125>
- Morsünbül, Ü., & Çok, F. (2013). Kimlik gelişiminde yeni bir boyut: Seçeneklerin saplantılı araştırılması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5(40), 232-244.
- Nizamoglu, P. (2019). *Güzel sanatlar lisesi öğrencilerinin duygu durumlarına göre müzik tercihleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler* (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi.
- Özçelik Herdem, D. (2018). Güzel sanatlar bölümü ile diğer bölüm öğrencilerinin benlik saygılarının karşılaştırılması: Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi örneği". *Turkish Studies*, 13(27), 1129-1147. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14517>

- Özmenteş, G. (2014). The relationships between music self-efficacies, self-esteems and personal characteristics of music students. *Education and Science*, 39(171), 138-152. <https://doi.org/10.15390/ES.2014.1223>
- Pala, G., Keklik, İ., & Çelik, N. D. (2021). Ergenlerin kimlik gelişimi ile akademik güdülenme/umudun ilişkisinde psikolojik ihtiyaçların aracı rolü. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(231), 241-262. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.760124>
- Papila, A. (2007). Kimliğin anlatım aracı olarak sanat. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 176-190.
- Peterlini, H. K. (2023). Who am I? and who are you? Identity as a construct between self-invention and straitjacket. In *Learning Diversity* (pp. 29–104). Springer VS, Wiesbaden. https://doi.org/10.1007/978-3-658-40548-9_3
- Roberts, A. C., Booth, M. Z., & Creamer, E. T. (2023). The adolescent self-system and academic achievement: youth predictors of college enrollment. *Youth & Society*, 56(5), 834-860. <https://doi.org/10.1177/0044118X231201678>
- Saç Kavrayan, Ç. (2019). Çağdaş sanat ve kimlik: Grayson Perry eserleri üzerinden bir inceleme. *İnsan ve İnsan*, 6(19), 63-77. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.407617>
- Sankır, H. (2018). Güzel sanatlar lisesi öğrencilerinin sanatçı kimliğinin inşası ve sanatsal kariyer planlaması sürecinde geliştirdikleri yaklaşımlar ve stratejiler. R. Karagöz, T. Kodaman ve M. Premović (Eds.), *Sosyal, beşerî ve idarî bilimlerde akademik çalışmalar içinde* (ss. 65–88). IVPE.
- Stets, J. E., & Burke, P. J. (2000). Identity theory and social identity theory. *Social Psychology Quarterly*, 63(3), 224–237. <https://doi.org/10.2307/2695870>
- Sugimura, K. (2020). Adolescent identity development in Japan. *Child Development Perspectives*, 14(2), 71–77. <https://doi.org/10.1111/cdep.12359>
- Toy, B. (2006). *Sanat eğitimi alan ve almayan 15–17 yaş grubundaki ergenlerin sosyal uyumlarının ve benlik tasarım düzeylerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Doktora tezi). Ankara Üniversitesi.
- Varol, D. (2023). Kimlik gelişiminde sosyal bağlamın rolü üzerine bir gözden geçirme çalışması. *Yaşadıkça Eğitim*, 37(3), 972-989. <https://doi.org/10.33308/26674874.2023373636>
- Waltereit, R., Uhlmann, A., Ehrlich, S., & Roessner, V. (2020). What happened to the concept of adolescence crisis?[Editorial]. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 29(12), 1617–1619. <https://doi.org/10.1007/s00787-020-01660-y>
- Yağışan, N., Sünbül, A. M., & Yücalan, Ö. B. (2007). Eğitim fakültesi güzel sanatlar ve diğer bölüm öğrencilerinin benlik imgesi ve denetim odaklarının karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 595-607.